

Människor i en bygd

*Bildspel, första gången visat på Brännborns kundafton i april 1973.
Speaker: Olle Björklund. Manus: Sven Hjalmarson och Olle Björklund.*

Databearbetning 2004-06: Freddy Hjalmarson, Gösta Imberg

*Människor i en bygd handlar den här bildkavalkaden om. Örkelljunga, sådant
det under vårt århundrade utvecklats och förändrats.*

Från tiden före sekelskiftet är bildmaterialet från Örkelljungabygden mycket sällsynt, men en bild finns bevarad åt framtiden och den är daterad en oktoberdag 1849, då marinmålaren Per Vilhelm Cedergren gjorde den här pennteckningen. Och på den ser vi, förutom Prästsjön i förgrunden, från vänster prästgården, klockaregården, gästgivaregården och till höger kyrkan.

Men när vi kommer in på 1900-talet, då finner vi fotografier och vykort, som belyser samhällsbilden från den tiden. Mycket av det har vi fotografen Blomgren från Klippan att tacka för. Med häst och vagn åkte han omkring i våra bygder och fotograferade hus och gårdar, gator och händelser.

Den här bilden av Örkelljunga centrum är tagen år 1902. Längst till höger har vi "David Nils", som firman numera heter, eller "Nils Petter Olssons", som namnet var då. Vi saknar Tofts hörna, för den fastigheten byggdes först år 1905, men vi ser huset där Prisma har sina lokaler, och järnvägen, där tåget håller vid Pumphuset och tar vatten. År 1894 invigdes järnvägen. Mitt i bilden ser vi så Borgcrantz Café med en veranda ut mot gatan. Flyttar vi blicken längre till vänster så ser vi en hög häck där Håkan Bengtssons fastighet nu ligger. Och den uppfördes först år 1908. Skulle man då för tiden bege sig till Tockarp eller Boalt, ja, då fick man gå Hallingaliden upp till vänster i bilden.

Fortfarande skriver vi år 1902. Vi står vid Gästgivaregården och tittar nedåt Storgatan. Vi känner igen Wollertska fastigheten till höger och till vänster Svenssons Järnhandel.

Här är samhället sett från norr och bilden är tagen 1904. Tofts hörn är fortfarande obebyggd, men året därpå börjades byggandet. Tittar vi längst till vänster, där nu Brännborns är beläget, så finner vi en fotografiateljé, och den uppfördes år 1903. Huset i förgrunden, Prismaaffären, det beboddes då av Rige-Karl och Rige-Tilla. Den mörka fastigheten mitt i bilden är nuvarande David Nils.

Vi står mitt på järnvägsspåren och tittar uppåt Hallandsvägen. Året är 1914. Till höger är nu Tofts hörna bebyggd och i den fastigheten hade en herre som hette Enoch Nilsson startat en lanthandel, och längst till vänster har Josef Pålssons Café kommit med i bilden.

Johanssons Bokhandel är en fastighet, som ofta har blivit fotograferad.

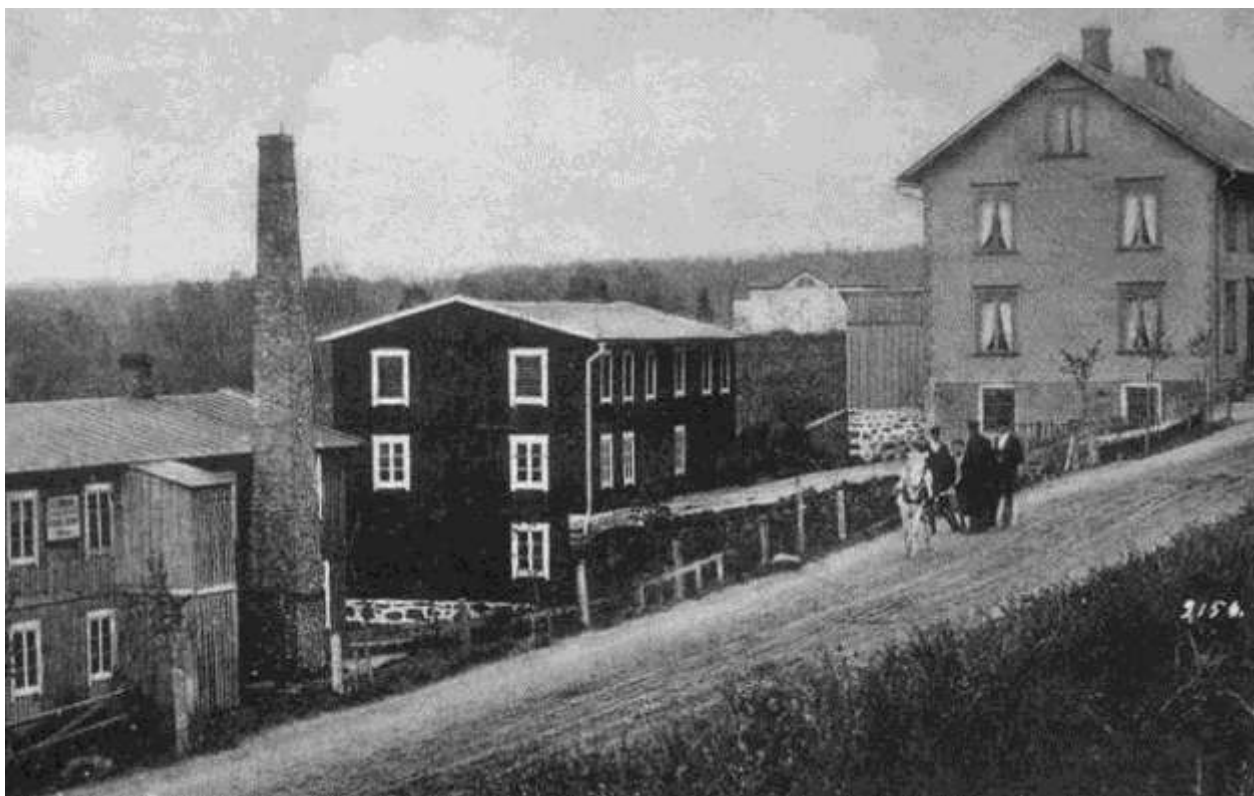
I bildens mitt, dvs tegelbyggnaden där nu Leo Nilssons Fabriksförsäljning är etablerad. I den fastigheten fanns under många år ett populärt konditori och kafé, Larssons Café. Och av folkhumorn döptes det till "Strykjärnskaféet" på grund av husets form.

Gästgivaregården till vänster och till höger en speceriaffär, som under åren 1905 till 1912 innehades av köpman Nils Wollert, som vi förresten också ser på trappan på hörnet.

Siste ägaren av den här affären var Olof Persson, och ett par år efter hans frånfälle i slutet av 1940-talet fick huset lämna plats för modern affärs och bostadsbebyggelse. Rörelsen övertogs här 1962 av Brännborns Livs. Och så knöts en ny länk i en gammal handelstradition på denna grund.

Storgatan 1912. Fastigheten till höger är Olssons Järnaffär och i mitten deras lagerbyggnad. Till vänster ser vi nuvarande Bina Magnussons Syfabrik, Vid den tiden var det ett garveri, Lundahls Garveri, och förutom fabriksskorstenen på byggnaden så fanns det till vänster om denna ett utbygge för barkakvarnen.

Den här bilden är från 1910. Till vänster ser vi Schölins fastighet, som uppfördes just det året. Längre ner på samma sida ser vi nuvarande Linderos skomakeriverkstad och Håkan Bengtssons, som nu är med i bilden. Den byggnaden uppfördes 1908.

Mitt i bilden (föregående sida) ser vi en stor byggnad med långsidan mot oss. Det var en stor snickerifabrik, som var belägen ungefär där Helsingborgs Dagblad har sitt Örkelljungakontor. Den byggnaden brann ner nyårsnatten 1920-21. På bilden så ser man telefonledningar, men naturligtvis inga elektriska. Telefonen kom till Örkelljunga 1905 och blev helt klar till midsommar det året. Det fodrades 25 abonnenter för att få ihop till en telefonstation i Örkelljunga. Men i Örkelljunga var det bara ett 15-tal som var intresserade, så man fick skaffa abonnenter och dra ledningar ända ner till Eket, ja ända upp till Värsjö och Fagerhult också.

Den första föreståndarinnan och chefen för televerket i Örkelljunga hette Lydia Persson och hon hade som lön 250 kronor om året.

Mitt för Otto Gustafssons fastighet, ja nästan mitt i bilden finner vi en lyktstolpe och på den hängde en fotogenlampa, som hissades upp sedan den hade tänts, och spred sitt milda sken över gatan om kvällen. Det elektriska ljuset hade ännu inte kommit till Örskelljunga. Först i november 1913 kunde ljuset kopplas på.

Örskelljunga city 1914. Toftska hörnet eller som den ända in i vår tid kallats “de pengalösas hörna”, ja, den dominerar bilden med sitt lilla torn.

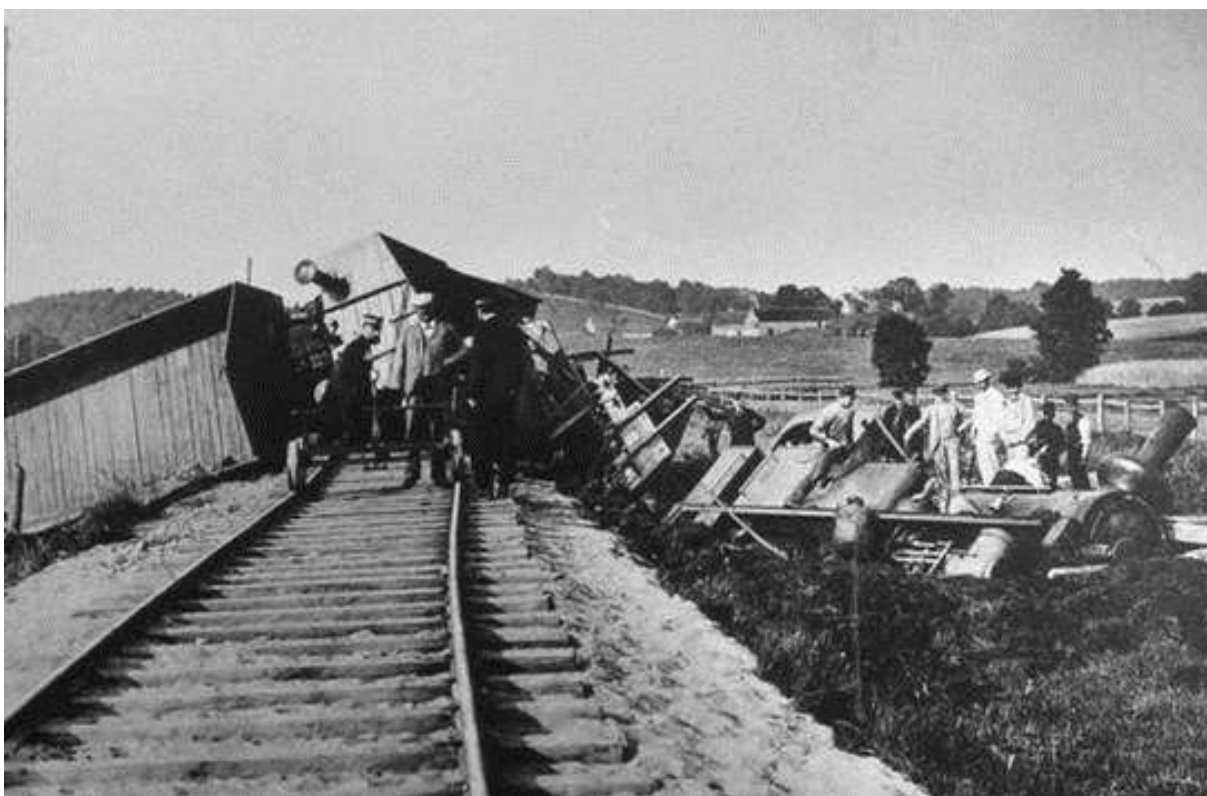
Äldre personer använder ofta uttrycket “grindarna” om järnvägsövergången och det fanns verkligen grindar förr i världen. Ni ser väl brovalven över Skogabäcken.

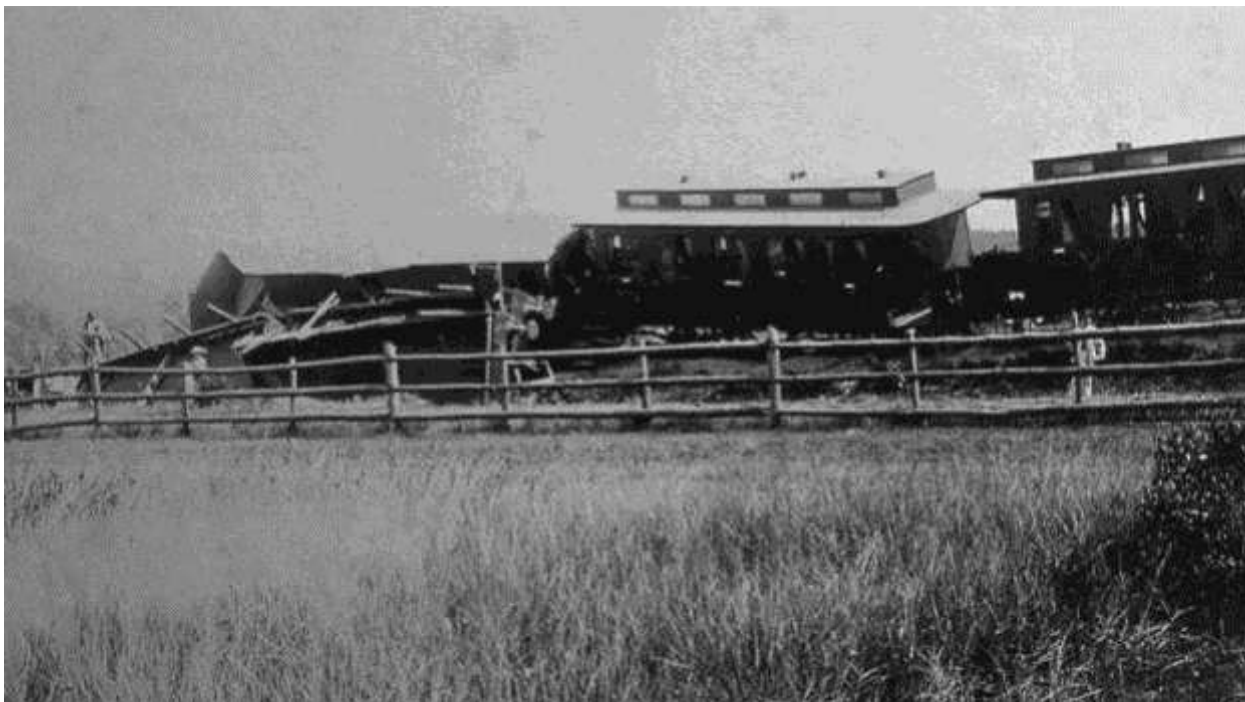
Här är Storgatan sedd från norr, David Nils till vänster och Håkan Bengtssons till höger, ja strängt taget står kameran nästan nere vid järnvägsspåren.

I alla tider har Prästsjön och kyrkan varit föremål för flitig fotografering. Den här bilden är tagen under första världskriget, någon gång mellan 1914 och 1918. Det lilla badhuset alldeles vid stranden det hörde till gästgivaregården.

Järnvägen invigdes år 1894. Redan två år senare inträffade den första svåra tågolyckan i Örkelljunga trakten. Det var strax söder om Eket, som ett kombinerat person och godståg, på grund av en solkurva, spårade ur.

I tidningen Skånes Annonssblad från den tiden kunde man läsa att tolv personer medföljde tåget och att samtliga kunde fortsätta till fots. Ja, begreppet chockskador var ännu inte uppfunnit.

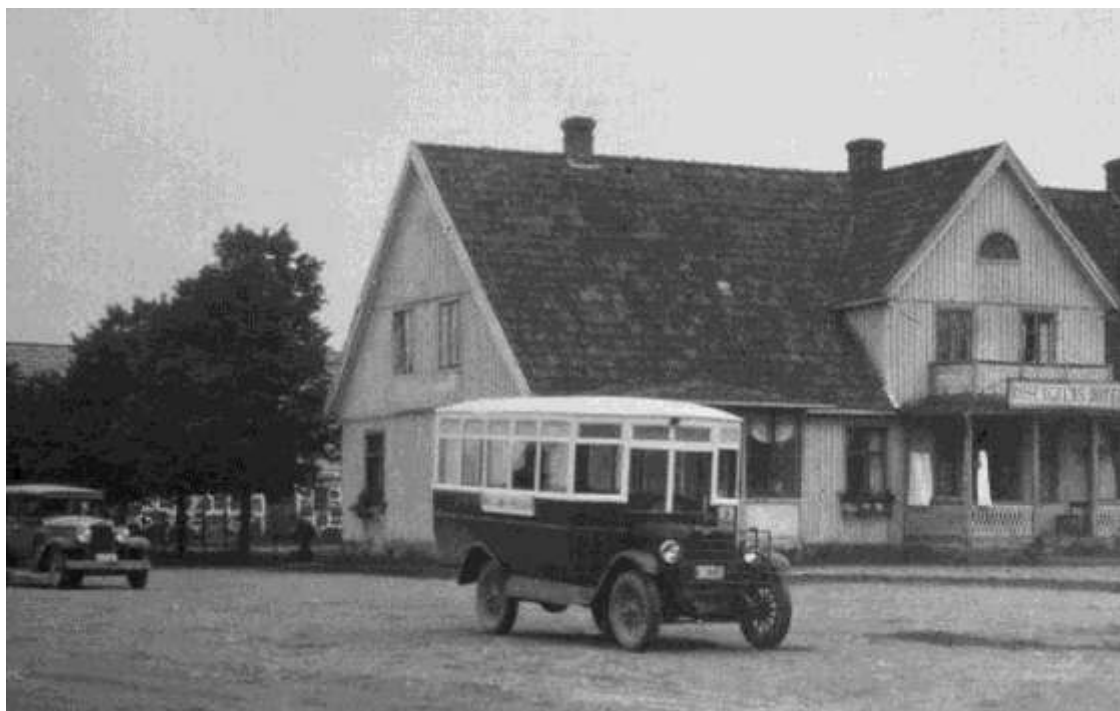
1928 inträffade en materiellt svår bilolycka på riksvägen mellan Örkelljunga och Åsljunga. Det var en Örkelljungabo som körde på en köpman från Skånes Fagerhult. Vid den efterföljande rättegången i Klippan sades det att Örkelljungabon, som var orsak till olyckan, fick en förmildrad dom, därför att han hade druckit brännvin och därför haft svårt med att styra.

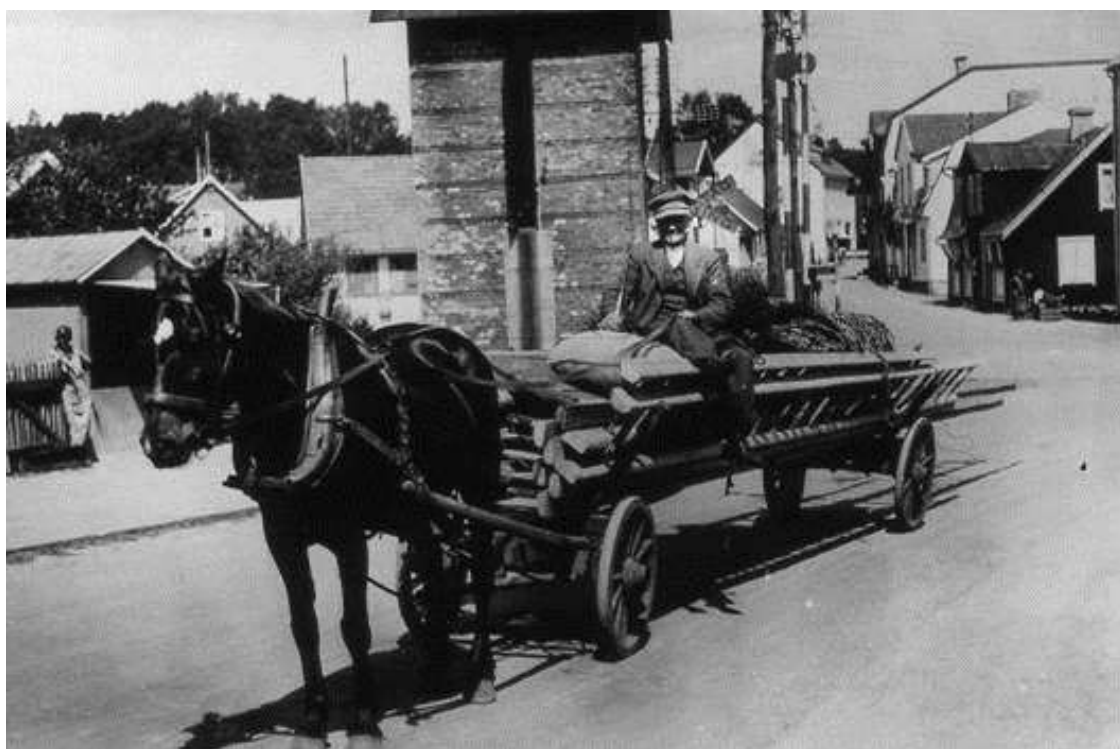
Här är bagarmästare A W Månsson vid sin första brödbil.

Vi lever i en föränderlig värld. På det här bildavsnittet ligger nu en del av Brännborns varuhus, men innan dess, ja då fanns här ett mejeri och en kemikalieaffär, och innan dess, ja då omkring sekelskiftet när den här bilden togs, flöt Skogabäcken mitt i bilden, som en liten å genom samhället och orsakade många översvämningar. Det fanns gott om laxöring i Skogabäcken. Idag går Bäckgatan över ån. Till höger David Nils och längst upp till vänster ser vi kyrkan och en bit av tornet.

Skulle man i början av 30-talet åka till Ängelholm, ja då gick man upp till gamla torget och Hotell Rosengren och steg ombord på bussen, som där höll och väntade.

Hur såg det ut på mitten av 30-talet i Örkelljunga? Jo, då kunde man ofta se sådana här ekipage. Här är det August Bengtsson i Svinstorp, en av den tidens reisekörare, som har stannat upp ett tag med sitt steglass, och förmodligen var han på väg till marknad i Malmö, Lund eller Helsingborg. Längst till höger på bilden så har vi fiskhandlare Hulda Svensson och till vänster fiskhandlare fru Olivia Bengtsson, de båda som försåg Örkelljunga med fisk i många år. Och mitt i bilden, samhällets mest centrala byggnad, men också dess fulaste kanske, Pumphuset intill järnvägsspåret.

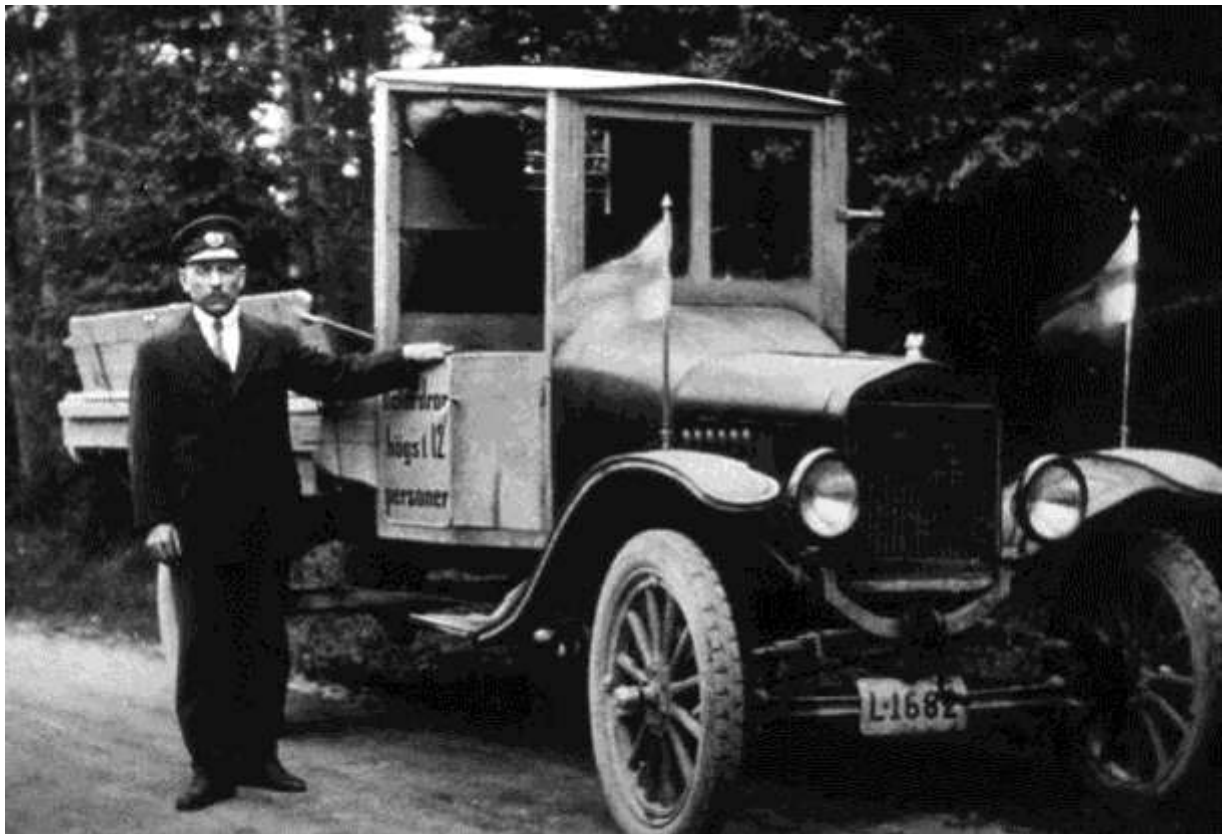

På tal om pumphuset, så sköttes detta med all heder av Karl Johansson, även kallad "Pumpe Karl". Här ser vi honom tillsammans med sin syster Stina i färd med att köpa täcken på Örkelljunga marknad. I slutet av 1920-talet och början av 30-talet pumpades vattnet upp i reservoaren i pumphuset med handkraft. Man vevade på ett stort sväng-hjul. Och "Pumpe Karl", som var en klurig herre, brukade få skolpojkar till att tävla om vem, som orkade att dra flest varv på pumpen.

Under 1920- och 30-talet så kunde Örkelljunga-borna skryta med att ha en tivoliägare bosatt inom, som det då hette, municipalsamhället. Det var tivoliägaren Karl Nilsson, även kallad "Kalle Kula". Han, som satte upp en banderoll över sitt stand: "Alla måste vinna." Underförstått om man köpte tillräckligt många lotter.

Under slutet av 30-talet blev hans tivoli mindre attraktivt och han övergick till att under månadsmarknaderna servera ärtor och fläsk. Sina sista år tillbringade han under början av 40-talet som varm korv gubbe i en liten korvkiosk vid sidan av pump-huset. Under krigsåren sålde han kupongfri korv och buljong.

Till 20- och 30-talets kändisar i Örkelljunga hörde Styrman Karlsson. En av våra första lastbilsåkare. Ofta anlitad av föreningar och sällskap för utfärder, och lastbilen den kunde fördes med bänkar bak på flaket. Varje lördag körde han till Helsingborg och tog då ofta med sig småhantverkare och deras alster, som såldes på Grö-

Örkelljunga Brandkår färdig för utryckning i början av 30-talet. Ja, då var den stationerad vid Nya Torget i det hus där i dag polisen residerar.

En luffare, som ofta vandrade i Örkelljungabygden var "Goddag Godicken". Det hände att han hälsade på i skolorna och berättade för barnen om sina äventyr och sjöng vandringsvisor. För övrigt hälsade han bara på hos "fint folk", och i papperspaketet hade han med sig alla sina jordiska ägodelar.

Jag undrar hur många det är, som minns Paulina i Vanåsfors. Spågumman, som man cyklade till under 30- och 40-talet. Hon spådde i kort. Lade en stjärna, som det hette. När hon var färdig, så fick man inte säga tack, för då slog spådomen inte in. Så stack man försiktigt fram en 25-öring, sa adjö och cyklade hem, yr i huvudet av allt nytt man fått veta om sin framtid. Oftast kunde hon se i korten, att det låg en ring, som skulle växlas och om underbara resor. Hon gav många unga människor ett hopp om en ljus framtid i en eljest mörk värld.

På tal om en mörk värld. 1940 rådde ju krig, och även vi i vårt lilla Örkelljunga blev dagligen påmind om allvaret på andra sidan sundet. På hösten 1940 besökte Kung Gustav VI Adolf, ja då var han kronprins, Örkelljunga för att inspektera beredskapstrupperna, som var sammandragna i vår bygd.

Defileringen ägde rum på den nyanlagda E4-an vid Ljungaskog och genomgång och kritik ägde sedan rum på Scala biografen.

1947, efter det andra världskriget, var det som vanligt första-maj-demonstration, och i spetsen går två stadiga poliser, Harald Andersson och Gösta Stenfeldt. Och tåget det gick då som i våra dagar Storgatan upp till Gamla Torget, där man vände och marscherade tillbaka till Furulund.

Demonstrationståget drar här fram på Ängelholmsvägen och förbi några hus, som inte längre finns. Till vänster en lagerbyggnad och Pålssons Café och mitt i bilden Lundströms Färghandels förra lokaler, där nu Brännborns Varuhus ligger.

Kommunala Mellanskolan och fröken Klaras skola är två byggnader, som sedan länge är rivna och uppeldade.

Men 1948 kunde det se ut så här, då realexamen firades.

Här är de nykläckta realisterna med sina nya grå mössor.

Ut på trappan kommer kyrkoherde Harald Bergentz, gymnastikdirektör Lise-Lotte Lincoln, fröken Karin Conradsson och magister Swärd och en liten nykläckt gråmössa, Gunhild Pålsson.

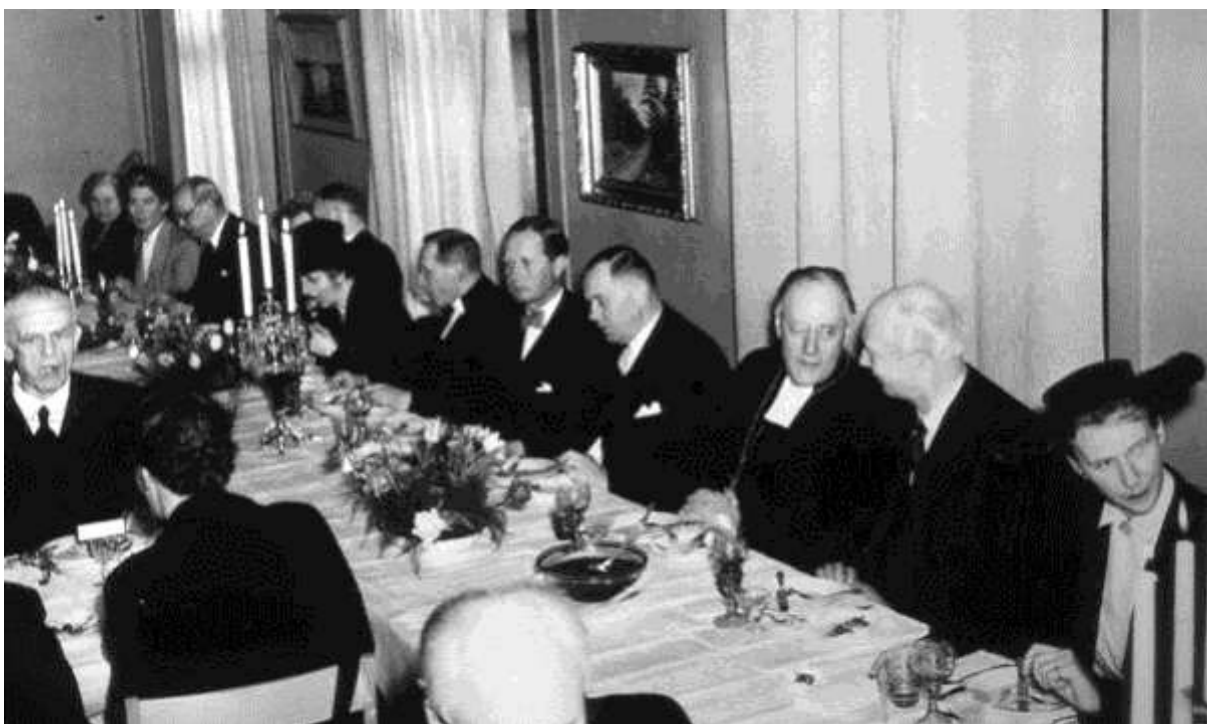
Örkelljunga Fredsförening hade under större delen av 1940-talet svarat för bygdens luciafirande och så också detta nådens år 1948. Luciorna var ute och sjöng och gjorde insamlingar, och pengarna överlämnades sedan till något välgörande ändamål. Här på balkongen till Hotel Rosengren ser vi doktor Martin Ahlberg i egenskap av ordförande i styrelsen för Örkelljunga

Fil mag Edvin Wästerlid från Eslöv kröner här ljusdrottningen 1948, Gertie Johansson, assisterad av tärnan Gullan Ohlin.

I luciornas plikter ingick alltid ett besök på ålderdomshemmet, och här bjuder lucian en av pensionärerna, Johan Andersson, på kaffe. Ja, Johan, som även själv kallade sig "Lilla Malm från Stockholm".

1951 års största händelse i Örkelljungabygden var invigningen av den nya Samrealskolan. Invigningsmiddagen intogs på Hotell Rosengrens festsal. Vid honnörsbordet satt landshövding Per Westling med maka, biskop Anders Nygren med maka, häradsdomare Werner Danielsson, doktor Martin Ahlberg, rektor Albert Hansson med flera.

1952 anordnade Örkelljunga Hantverksförening en hantverks och industriutställning på den plats där idrotts- och simhallen idag ligger, och invigningstalare var dåvarande landshövding Per Westling. Här ser vi landshövdingeparet under sin rundvandring på utställningsområdet studera korgmakeriprodukter.

1953 hade vi åter ett celebret besök. Det var grevinnan Estelle Bernadotte, som i egenskap av Sveriges Flickscouters högsta chef, hälsade på hos flickscouterna i Ör-

Kommer ni ihåg trädgårdsmästare Karl Block, som bodde i Skandinaviska Enskilda Bankens fastighet?

När han år 1953 fyllde 80 år, så bjöd han alla samhällets barn på läsk och godis, som serverades vid flera långbord på Nya Torget.

.. och efter det så var det långdans, som leddes av flickscoutledare.

Häradsdomare Werner Danielsson har inte enbart varit en aktiv kommunalman. Han har i mer än ett halvt sekel hållit boutredningar och auktioner, och här ses han själv i full aktion hålla auktion i Vemmentorp 1954.

Långt, långt tillbaka i tiden, då hade Örkelljunga kyrka inget torn. Då kallade man samman till gudstjänster med en klocka som fanns i en klockstapel. Men år 1782 gjordes en tillbyggnad och ett torn byggdes, och i samband med det tornet så revs klockstapeln och klockan flyttades upp i tornet.

Så ringde denna klocka och kallade samman till gudstjänster och ringde till avsked för varje församlingsbo, som gick ur tiden.

Men år 1954, det var under kyrkoherde Bergentz tid, så beslöts att låta gjuta ännu en kyrkklocka, och för att så många församlingsbor som möjligt skulle få närvara, då klockan göts, så anordnades en bussresa till Olssons Klockgjuteri i Ystad.

Sedan den smälta metallen runnit ner i gjutformen hölls en liten andaktsstund av kyrkoherde Bergentz och en psalm sjöngs.

Här är en gruppbild av deltagarna under en rast vid Ystads Saltsjöbad.

På hösten samma år, 1954, kunde så den nya klockan hissas upp till den väntande platsen i tornet.

Det sägs att vi lever i en föränderlig värld. Vår kommun tillhör väl inte de våldsammast expanderande, men tack vare en mångfald småindustrier av olika inriktningar så kan vi lättare klara av de konjunktursvängningar vi för närvarande upplever. På den här bilden så ser vi intill järnvägen den lilla foto-ateljén där Sven Hjalmarson började sin yrkesbana 1939. 1955 försvann byggnaden från den plats där den legat i 52 år.

Sedan urminnes tider har Örkelljunga betraktats som ett affärscentrum. Då järnvägen kom i slutet av 1800-talet blossade samhället upp. Då kunde folk resa till Örkelljunga och handla.

I början av 50-talet var det busslinjerna, som blev allt populärare. Man kunde likasom resa hemma från stugknuten. Örkelljunga blev ett busscentrum. Nu på 70-talet finns de en bil vid, ja snart sagt, varje stuga.

I dag är Örkelljunga fortfarande ett naturligt affärscentrum. Ett centrum dit fler och fler kunder även från kringliggande bygder söker sig. Och låt oss sluta den här kavalkaden med att tala om Örkelljungabon.

Det är något speciellt med Örkelljungabon. Han har en djupt rotad förankring i bygden, är rädd om sin bygd och Gud nåde den som bygger höghus vid Pinnån.